

Doc. PhDr. Vladimír Spousta – osmdesátníkem

Osmdesát let života je výročí, kdy se jubilant oprávněně ohlíží za uplynulými roky a klade si neodbytnou otázku, čím je naplnil. V plné svěžesti se tohoto data dožívá doc. PhDr. Vladimír Spousta (nar. 29. 3. 1930 v Lesonicích u Mor. Budějovic). Z učitelské rodiny si vlivem otce odnesl lásku k umění, kterou dále rozvíjel a kultivoval, a hlad po poznání, který nasycoval studiem na univerzitách v Brně a v Olomouci. Pozoruhodná je šíře jeho zájmů – hudební výchova, hra na housle a klavír, matematika, bohemistika a pedagogika – což organicky propojil v učitelské profesi. Ve svém celoživotním zaměření pokračuje dosud: vypomáhá ve výuce na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity, vydává hodnotné publikace a plánuje další. Jeho nezdolnou aktivitu zcela neutlumila ani éra reálného socialismu, v níž byl šikanován, jen ji ztížila a orientovala jiným směrem, protože musel odejít z fakulty. Svědectvím jeho badatelské a literární činnosti je jeho *Personální bibliografie a ohlasy za léta 1958–2010* (2010), která uvádí přes 260 bibliografických záznamů.

Vladimír Spousta je osobnost, která se tvořivě projevuje v několika oblastech, především ovšem ve své profesi jako učitel a badatel, ale značných úspěchů dosáhl též jako hudebník, fotograf a malíř. Podle svého vyznání se literárně-vědecky nejvíce zabývá hudbou a literaturou, svou vědeckou práci zaměřuje převážně na problematiku uměnovědnou, a to hlavně na estetickou pedagogiku a na teorii axiologické a umělecké výchovy. Jeho odborné a umělecké zájmy se vzájemně doplňují, doc. Spousta je totiž citlivě a důsledně zaměřuje na výchovu kultivované a tvořivé osobnosti.

Doc. Spousta se úspěšně projevil také v různých organizačních aktivitách. Už na počátku své učitelské dráhy organizoval výchovné koncerty, v nichž sám hrál na housle a violoncello, později působil též v brněnském Helfertově orchestrálním sdružení pod dirigentem Aloisem Veselým, na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity vytvořil jednak se studenty, jednak s učiteli smyčcová kvarteta. Na veřejných výstavách prezentoval své malířské artefakty a v Panoramě Technického muzea v Brně si vysloužil obdiv za své stereoskopické fotografie z domova i zahraničních cest. Také na fakultě se zapojil do řídicí práce. Byl zástupcem vedoucího katedry pedagogiky, vedoucím oddělení pedagogiky volného času, koordinátorem vědecko-výzkumných projektů, členem redakčních rad časopisů, dlouholetým předsedou brněnské pobočky České pedagogické společnosti atd. V některých těchto funkcích působí dosud a je tak příkladem nejen pro mladší kolegyně a kolegy.

Podrobně analyzovat a hodnotit Spoustův přínos v oblasti jeho vědeckého zaměření není v tomto medailónku pro rozsáhlost jeho díla reálné, zaměříme se proto jen na jeho nejdůležitější práce a seskupíme je podle zaměření do čtyř okruhů. První skupinu tvoří publikace úzce spojené s výukou **pedagogických disciplín**. Patří sem např.: *Speciálně pedagogická diagnostika etopedická* (1990, 1993, 1995), *Teoretické základy výchovy ve*

volném čase (1994, 1997), *Metody a formy výchovy ve volném čase* (1995, 1996, 1998) aj. Tyto práce mají charakter učebních textů a většinou se týkají málo zpracované problematiky. Platí to zejména o pedagogice volného času, která při svém uvádění do výuky musela dokonce bojovat s nepochopením a odmítáním.

Druhý okruh prací představuje Spoustovo celoživotní směřování; zabývá se totiž výchovou ve vztahu k **umění a estetice**. Sem se řadí např. publikace *Koordinace základních druhů umění ve výchově* (1989), *Krása, umění a výchova* (1995, 1996), *Integrace základních druhů umění ve výchově* (1997). Spousta v nich objasňuje vztahy edukace a estetiky a v tomto směru pátrá po kořenech estetická v životě člověka, na něž má výchova navazovat v intencích plného rozvoje lidství. Autor však nezůstává jen u teoretických úvah, ale vytyčuje též konkrétní cesty, jak tyto ideje realizovat ve škole. Udivuje, že Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s integrací uměleckých druhů vůbec nepočítá.

Do třetí skupiny publikací zařadíme práce vztahující se k problematice **vizualizace**. Jsou to hlavně tyto: *Výbrané problémy axiologické a estetické výchovy v tabulkách a schématech* (1995), *Vidění je vědění – ke gnozeologickým aspektům vizualizace* (2003) a *Vizualizace – gnostický a komunikační prostředek edukologických fenoménů* (2007). Chronologické řazení ukazuje, jak se autorův vhlad do problematiky vyvíjel a jak původní zřetele pedagogické byly doplňovány aspekty obecně teoretickými. V. Spousta důrazně poukázal na to, že v moderní společnosti se tradiční slovní vyjadřování stále víc doplňuje obrazovými informacemi v podobě symbolů, znaků, schémat, diagramů, tabulek apod., což odpovídá zejména v odborné komunikaci požadavkům náročnějšího myšlení. Spousta chápe vizualizaci jako „*prostředek funkčního spojení empirického a teoretického, jako prostředek transmise a transformace abstraktního v konkrétní*“ a domnívá se, že vizualizace je jedním z efektivních a časově nenáročných způsobů transferu informací. Z této skutečnosti vyvozuje závěry pro vnímání a pozorování jevů v komunikačních systémech a zvláště v edukačním procesu. Podstatu vizualizace autor hlouběji analyzuje z hlediska gnozeologického, psychologického, sociologického a následně hlavně z aspektu edukologického, přičemž věnuje pozornost také konstruování vybraných vizuálií. Pro hlubší zájemce je k dispozici podrobný seznam literatury k dané problematice.

Čtvrtou oblastí Spoustova vědeckého zájmu je **hudebně-literární symbióza**, která navazuje na práce o integraci hlavních druhů umění v edukaci. Jde o trilogii *Hudebně-literární slovník světových skladatelů* (2003), *Hudebně-literární slovník českých skladatelů* (2010) a *Hudebně-literární slovník skladatelů konce 2. tisíciletí* (2010). Toto velmi rozsáhlé dílo je výsledkem třicetiletého excerpování záznamů hudebních a literárních děl, která se vzájemně inspirovala a prolínala v tvorbě hudebních skladatelů a spisovatelů. Jde o unikátní počín, který nabízí mnohostranné využití nejen v estetické výchově. Na této trilogii je možno názorně dokumentovat autorovu erudici, cílevědomost, pracovitost a zaměřenost na výchovně-vzdělávací cíle.

Z celé řady Spoustových učebních textů nelze ještě aspoň nepřipomenout *Vádemékum autora odborné a vědecké práce*, publikaci, která vyšla v několika vydáních a stala se nepostradatelnou výzbrojí studentů, ale i autorů různých odborných a vědeckých prací humanitního a sociálního zaměření. Spis patří k nejlepším publikacím tohoto druhu u nás pro svou komplexnost, instruktivnost, přehlednost a jazykovou vytříbenost. Odráží se v něm také mimo jiné autorova celoživotní orientovanost na pedagogickou problematiku, která charakterizuje celé jeho rozsáhlé dílo.

Na základě stručného přehledu jubilatových aktivit můžeme konstatovat, že doc. PhDr. Vladimír Spousta může při osmdesátinách s uspokojením bilancovat výsledky svého usilování. Autor však ani v tomto věku nepropadá sebeuspokojení a neskládá ruce v klín, ale plánuje další aktivity. Přejeme mu v tom hodně úspěchů a tvořivých sil.

Josef Maňák

Nepálské školství

Nepál, stát ležící na jižní straně Himalájí vklíněn mezi Indií a Čínou, se stal demokratickou republikou teprve v květnu 2008. Tehdy skončila svržením krále Gjánédry 239 let dlouhá éra jediné hinduistické monarchie na světě. Nepálci přivítali tuto změnu radostně, neboť zmíněný král vládl velmi krutě, potlačoval vzdělávání obyvatelstva i kulturní a hospodářský rozvoj země. V posledním desetiletí se země navíc zmítala v občanské válce.

Prvním prezidentem Federativní demokratické republiky Nepál se stal Dr. Rám Baran Jádav, který tuto funkci zastává dodnes. Politická situace v zemi je však i v současnosti nestabilní. Sílí moc maoistické komunistické strany, která má regulérní zastoupení v parlamentu, avšak stále používá teroristické praktiky vůči obyvatelům i politickým soupeřům. K tolik očekávaným pozitivním změnám proto dochází jen velmi pomalu. 31 % obyvatel žije pod hranicí chudoby a 46 % lidí nemá zaměstnání. Míra negramotnosti je 51 %, přičemž mnohem vyšší je u žen.¹

Základní škola trvá zpravidla osm let. Dělí se na pětiletý nižší stupeň (*lower primary school*) a tříletý až pětiletý vyšší stupeň (*higher primary school*, někdy označována rovněž *lower secondary school*). Ovšem je nutno poznamenat, že v Nepálu neexistuje povinná školní docházka, a tudíž ani nižší primární škola není povinná.

Do první třídy základní školy vstupují děti ve věku 5 let. Nepál je multietnickou zemí s 67 základními jazyky, a proto je primární škola zaměřena na výuku nepálštiny, společ-

¹ Převzato z CIA – The World Factbook – Nepal [online]. Central Intelligence Agency (CIA), [cit. 10. 11. 2009]. Dostupné na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/np.html>

ného dorozumívacího jazyka. Ve 3. ročníku se přidávají další předměty – matematika, přírodní vědy, dějepis, angličtina a výtvarná výchova. Náboženství je nedílnou součástí života Nepálců, ve škole není vyučováno jako samostatný předmět. Hudební a tělesná výchova se odehrávají v jiné podobě, než jakou známe z České republiky – jeden den v týdnu je věnován tanci, zpěvu a hře na hudební nástroje.

Vyučování probíhá 6 dní v týdnu, a to denně šest hodin s polední přestávkou. Ve městech začíná vyučování v 9:30, ve vesnických oblastech dokonce v 10:00, neboť žáci docházejí do školy z několikakilometrové vzdálenosti a brzy ráno se ještě věnují domácím pracím.

V nepálských školách dominují klasické vyučovací metody. Většina vyučovacího času je věnována memorování nové látky, 20 % času je vyčleněno na opakování, procvičování a aplikaci poznatků v praxi. Žáci dostávají mnoho domácích úkolů a jsou velice často testováni. Podle známek je posuzována úspěšnost žáků i školy. Poslední desátý ročník základní školy opouštějí žáci ve věku 14 až 15 let.

Někteří žáci přestupují po pěti letech primární školy na tzv. *technical schools*, v nichž se během čtyř let vyučí jednoduchému řemeslu a obdrží Training Level Certificate.

Po základní škole mohou žáci nastoupit na dvouleté střední školy (*upper secondary schools*), které umožňují širokou profilaci studentů. Některé školy směřují k dalšímu studiu, jiné připravují pro výkon zaměstnání. V závěru studia, zpravidla v 16 letech, skládají studenti závěrečnou zkoušku a obdrží School Leaving Certificate.

Zhruba 8 % všech mladých lidí pokračuje dále na vyšší střední školy (*higher secondary schools*), které se nacházejí pouze ve městech. Největší z nich zaměstnávají okolo jednoho sta učitelů a vzdělávají až 2000 žáků. Mnohé mají vysokou prestiž, jsou přidruženy k univerzitám a označovány termínem *college*. V Nepálu existuje pět základních studijních oblastí: přírodní vědy, technika, humanitní vědy a jazyky, obchod, učitelství. Studium trvá 2 až 3 roky a je uzavřeno různými typy certifikátů.

Nejvyšší možné vzdělání poskytují univerzity. V celém Nepálu je 11 univerzit, většina z nich se nalézá v hlavním městě Káthmándú. Bakalářské studium trvá 3 až 4 roky, magisterské 5 až 6 let. Za další 2 roky je možné dosáhnout nového doktorského titulu Ph.D.

Na všech stupních vzdělávací soustavy můžeme nalézt tři typy škol – soukromé, církevní a státní, kterých je většina.

Státní školy jsou velice levné, student hradí pouze základní pomůcky a rovněž školní uniformu, jejíž nošení je v Nepálu povinné. Hlavním vyučovacím jazykem je nepálština. Státní školy mají různou úroveň, největším úskalím bývá nízký počet aprobovaných učitelů (nejednou jsme při naší cestě potkali učitele angličtiny, který neovládal ani běžné zdvořilostní fráze). Dalším problémem jsou naprosto nevyhovující učebny a nedostatek základních učebních pomůcek. Některé školy vlastní ke každému předmětu pouze jedi-

nou učebnici, z níž učitel předčítá, a žáci si zapisují. Do každé třídy bývá zapsáno 30 až 45 žáků. Reálná situace však může být odlišná, jelikož docházka dětí dosahuje často jen 50 %, a to zejména v zemědělských oblastech, kde v obdobích sklizně děti pomáhají na polích. Ovšem i mezi státními školami existují takové, jež poskytují kvalitní vzdělání. Jsou to například školy pro děti, jejichž rodiče slouží v armádě.

Soukromé školy jsou zřizovány různými společnostmi a firmami, méně často fyzickými osobami. Vyučovacím jazykem je vedle nepálštiny také angličtina. Úroveň škol odpovídá výši školného. Nejlepší instituce mají vysoce kvalifikovaný pedagogický sbor i dostatek techniky a pomůcek. V jedné třídě je zapsáno zhruba 20 dětí. Školné se pohybuje v rozmezí 1500 až 2000 nepálských rupií měsíčně (1 Kč = 4 NPR). Kromě školného hradí rodiče učebnice a veškeré další pomůcky, obědy, školní uniformy a také školní autobus svážející žáky ze vzdálených lokalit. Nejlepší pověst mají tzv. boarding schools, školy internátního typu. Angličtina je zde vyučována již od 1. ročníku primární školy a ve 4. ročníku se stává hlavním vyučovacím jazykem. Jelikož průměrný měsíční plat ve městech je zhruba 1200 rupií, je takové vzdělání dostupné pouze majetným vrstvám obyvatel. Školné na méně kvalitních soukromých školách se pohybuje okolo 800 rupií za měsíc.

Studentky ze státní školy podporované nadací Development of Children and Women Center (vesnice Khanda Déví v distriktu Kavre). V učitelských sborech převažují muži – učitel angličtiny ve státní malotřídní škole (Higher Primary School ve vesnici Chisapani v podhůří Himalájí.)

Církevní školy jsou přidruženy k hinduistickým či budhistickým klášterům a nacházejí se především v himalájské části Nepálu. Jsou určeny pro chlapce, kteří se v budoucnu chtějí věnovat náboženské praxi. Výuka neprobíhá pouze v nepálštině, ale také v typickém dialektu dané oblasti. Jedním z předmětů bývá i jazyk sanskrt nezbytný pro studium náboženských textů.

Jak již bylo uvedeno, v současnosti neexistuje v Nepálu povinnost školní docházky. Primární školy navštěvuje pouze 56 % dětí daného věku. Hlavním důvodem bývá špatná ekonomická situace rodiny. Přestože státní školy jsou většinou bezplatné, rodiče musí zakoupit školní uniformy, učebnice a další pomůcky. Vzdělání je dopřáno zpravidla jen

nejstaršímu synovi, ostatní sourozenci pomáhají rodině s obživou. Rodiče si často neuvědomují důležitost vzdělání svých dětí a vidí v nich pouze levnou pracovní sílu.

Dalším faktorem ovlivňujícím školní docházku je dostupnost školy – zejména v horských oblastech jsou od sebe základní školy vzdáleny mnoho kilometrů a cesta trvá několik hodin těžce schůdným terénem. Obecně lze říci, že nejlepší situace je v údolí Káthmándú a také na jihu Nepálu. Zde v nížině nalezneme škol více, což se projevuje v nižším počtu žáků ve třídách. Děti i dospělí jsou zdatnější v angličtině, což je dáno mimo jiné sousedstvím Indie, v níž je angličtina úředním jazykem.

V Nepálu působí několik mezinárodních charitativních organizací zaměřujících se na podporu vzdělanosti (mezi nimi i české sdružení Namasté Nepál, o. s.). Orientují se hlavně na špatně dostupné vesnické oblasti, v nichž financují stavbu nových škol, podporují již existující školy, přesvědčují rodiče o potřebnosti vzdělání a také umožňují studium nejchudších dětí formou adopce na dálku. Každá vesnice má svůj výbor, Village Development Committee, s nímž organizace spolupracují. Je tak zajištěno efektivní využití finanční i materiální podpory a rovněž podíl místních lidí na jednotlivých aktivitách.

Poděkování

Mé poděkování patří všem učitelům a studentům, s nimiž jsem se v Nepálu setkala a kteří mi pomohli poznat nepálské školství i jiné oblasti života. Zvláště děkuji Akku Lamovi, prezidentu mezinárodní organizace Development of Children and Women Center (DCWC), který mi umožnil návštěvu základních škol v distriktu Kavre.

Milena Pouchová

Etika ve vědách o výchově

V únoru 2010 pořádala Česká pedagogická společnost konferenci na téma Etika ve vědách o výchově. Konference zachovala tradici témat, která oslovují a spojují širokou obec pedagogů a dalších příbuzných profesí. Připomeňme na tomto místě konference z minulých let: Škola v proměnách: Učitel – žák – učivo (Zlín, únor 2009), Proměny pedagogiky (Praha, únor 2005), Klima současné české školy (Olomouc, leden 2003).

Konference se ujal Ústav pedagogických a sociálních studií Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Kolegové z Olomouce se pustili do práce s velkou chutí, neboť konference pro ně byla příležitostí, jak pokračovat v tématu, kterému se již v minulosti věnovali (např. konferencí Etika a sociální deviace, která se zde konala v roce 1999).

Přípravy konference probíhaly ve velmi krátkém čase, proto museli organizátoři do poslední chvíle, v závislosti na počtu přihlášených účastníků, zvažovat, zda bude konference jednodenní či dvoudenní. Zájem o konferenci však předčil očekávání, proto byl

plánovaný dvoudenní program naplněn, a to měrou vrchovatou. V plénu vystoupilo sedm předních odborníků „věd o výchově“.

Sociolog ing. Libor Prudký z Prahy se v hlavním referátu na téma *Přenos hodnot mezi generacemi na základě sociologických výzkumů v ČR* věnoval hlavním trendům v hodnotových orientacích ve společnosti ČR, základním mechanismům přenosu a (ne)shodám mezi generacemi. Na jeho vystoupení navázal pedagog dr. Pavel Vacek z Hradce Králové s referátem na téma *Etická výchova a česká škola v roce 2010*. Věnoval se situaci etické výchovy v ČR v historickém a širším společenském kontextu. Rozebral možnosti, které mají škola a učitelé v působení na mravní stránku žáků v současné škole, a předložil náměty a postupy, jejichž vhodná aplikace může otevřít prostor pro pozitivní změny v kvalitě mravní výchovy v českých školách.

Teolog doc. Michal Kaplánek z Českých Budějovic ve svém referátu *Škola bez ducha je škola bezduchá* upozornil na nebezpečí zaměňování světonázorové neutrality za mravní lhostejnost. Učitelé se často vzdávají možnosti vychovávat děti k pozitivním hodnotám. Doc. Kaplánek se rovněž zabýval příčinami, důsledky a možným řešením tohoto jevu. Na oblast vědecké práce se zaměřil pedagog doc. Vladimír Spousta z Brna v referátu *Etické aspekty vědecké práce*. Popsal a identifikoval projevy eticky neakceptovatelného chování a jasně definoval základní principy vědecké práce: principy objektivnosti a pravdivosti, originality a původnosti, zásadovosti a názorové tolerantnosti, osobní poctivosti, korektnosti a čestnosti, kritičnosti, skromnosti a pokory. Po skončení vystoupení poblahopřál doc. Spoustovi předseda České pedagogické společnosti dr. Tomáš Čech k osmdesátinám a poděkoval mu za dosavadní významnou práci pro českou pedagogickou vědu.¹

Pedagog doc. Josef Horák z Liberce vystoupil s referátem na téma *O významu přesvědčování ve školní praxi*. Připomenul významnou roli učitele v tomto procesu: jen přesvědčivý učitel dokáže vychovat přesvědčené žáky. Psycholog prof. Vladimír Smékal z Brna se věnoval tématu *Etický rozměr občanské a politické kultury osobnosti*. Poukázal na souvislost mezi každodenní občanskou a politickou kulturou jednání dětí, mládeže i dospělých (s poukazem na akademické prostředí) se zřetelem k interiorizaci etických norem. Jako poslední v plénu vystoupil pedagog dr. Tomáš Čech z Brna s referátem o mobbingu (*Mobbing v základních školách jako etický problém*). Vymezil pojem mobbing jako psychické týrání a šikanování mezi kolegy, jako nežádoucí a nebezpečný fenomén mezi učiteli na základních školách. Své vystoupení doplnil výsledky rozsáhlého kvantitativního výzkumu na českých základních školách.

Jednání v plénu bylo prokládáno diskusí k jednotlivým referátům, do které se zapojili nejen vzájemně hlavní referující, ale také další hosté konference, a to čeští i slovenští

¹ Životnímu jubileu doc. Spousty se v tomto čísle věnuje také prof. Maňák.

specialisté (např. prof. Helena Grecmannová, vedoucí pořadajícího ústavu, která současně moderovala jednání, či přední slovenský sociolog prof. Peter Ondrejkovič).

V další části konference pokračovalo jednání v sekcích. Vystupující v jednotlivých sekcích často navazovali na myšlenky z hlavních referátů, jednotlivá témata byla dále rozšiřována a konkretizována.

V sekci *Sociální hodnoty a normy ve výchově*, jejímiž moderátory byli doc. Jitka Skopalová z Olomouce a prof. Josef Oborný z Bratislavy, zaznělo 14 příspěvků. Autoři jednotlivých vystoupení reflektovali nejen současné společenské dění z hlediska pojetí hodnot ve výchově a vzdělávání, ale také např. individuální prožívání osob v pomáhajících profesích. Účastníci jednání dále vyslechli příspěvky týkající se koncepce lidské důstojnosti jako etického principu v pluralismu hodnot, problémů mezilidské kultury, důvěry, sebe-důvěry, svědomí, etické reflexe směrem k žákům se specifickými vzdělávacími potřebami a jejich edukaci a možností intervencí na mladistvé delikventy. Předmětem zájmu autorů příspěvků byla rovněž struktura vědecké sportovní etiky, vliv volnočasových aktivit na formování hodnotového systému člověka a problematika morálního zrání v podmínkách stále se měnícího systému etických norem včetně podmínek sociálních deviací ve společnosti.

Práci sekce *Morálka v životě školy* řídily doc. Marcela Musilová a dr. Michaela Prášilová z Olomouce. V sekci zaznělo 15 příspěvků. Obsah příspěvků lze rozčlenit do tří tematických okruhů, které bezprostředně souvisejí se sociálním prostředím školy. První okruh zahrnoval tyto oblasti: profesionalita učitele v souvislosti s jeho etickým chováním, etické aspekty komunikace učitele se žákem, chování učitelů v konfliktních situacích, předávání hodnot a vytváření postojů žáků jako odraz exemplifikace a v neposlední řadě využití supervize a mediace při řešení morálních dilemat v edukačním prostředí, což je problematika, která se v příspěvcích vztahovala k především k osobnosti učitele.

Druhý tematický okruh zahrnoval různé úhly pohledu na současného žáka a problematiku soužití v rámci třídního, popřípadě školního prostředí. Autoři hovořili o etických aspektech integrace, o možnosti žáků při hledání pomoci v zátěžových či krizových situacích, o školních konfliktech a možnostech jejich řešení. Třetí okruh témat směřoval k edukačním činnostem učitele, dotýkal se obsahů a forem výuky. To znamená, že autoři se zamýšleli nad uplatněním etické výchovy v rámci jednotlivých předmětů, referovali o etických aspektech hodnocení. Těžištěm problematiky byly možnosti etické výchovy žáků v rámci ŠVP, jak z hlediska klíčových kompetencí, tak průřezových témat.

Příspěvky v sekci *Etika v akademickém prostředí*, kterou moderovaly doc. Iveta Bednaříková a doc. Libuše Podlahová z Olomouce, byly orientovány na obecné etické principy pedagogické práce v akademickém prostředí, na etiku ve vědecké práci, na problematiku konstituování aplikované a profesní etiky i na obecné otázky etiky. Jako specifické byly prezentovány a diskutovány etika speciální pedagogiky, vojenství, přípravy

na povolání, doktorského studia, edukace dospělých a zvažovány byly inovativní postupy a metody. Autoři příspěvků kritizovali nízkou obecnou úroveň mravního vědomí v současné společnosti, na vysoké škole i na nižších stupních škol, jednostrannou specializaci vysoké školy a jednotlivých profesí pouze na odbornou problematiku bez reflexe do mravní sféry, pomíjení etických zásad v osobním životě i ve společenské praxi. V sekci zaznělo celkem 11 příspěvků a byl prezentován jeden poster.

Příspěvky v sekcích byly na vysoké odborné úrovni, podpořené výzkumy, zkušenostmi z praxe a z pedagogické i badatelské činnosti účastníků. Přinesly řadu nových zjištění, podnětů a pohledů. Všechny příspěvky byly na velmi dobré úrovni, posluchače provokovaly k četným dotazům a tím daly podněty k živé diskusi. Diskuse k předneseným příspěvkům byla bohatá, invenční a konstruktivní.

Z diskusí v sekcích vyplynuly následující podněty:

- Do přípravy budoucích pedagogů je potřeba začlenit profesní etiku a etickou výchovu v rámci didaktických disciplín.
- V dalším vzdělávání (celoživotním) připravovat učitele na řešení sociálních konfliktů, které téměř vždy souvisí s etickým jednáním.
- Při řešení školních konfliktů by měla být učitelům i žákům zprostředkována pomoc nezávislými odborníky – supervizory a mediátory.
- Kvalita výuky ve školách úzce souvisí s etickým chováním učitelů, žáků, rodičů a dalších aktérů školního života.
- Je třeba pokračovat v práci na problematice etické výchovy po stránce teoretické (vymezování principů, stanovování rámců, zkoumání úrovně mravního vědomí v příslušných oblastech, oborech a profesích).
- Je třeba pracovat na etických kodexech a zavádět je do praxe.

Účastníci projevovali v průběhu obou jednacích dnů uspokojení nad průběhem konference a příjemnou atmosférou, kterou se podařilo v Olomouci vytvořit. Zásahu na tom měl především tým pracovníků Ústavu pedagogických a sociálních studií, kterým patří velké poděkování.²

Marta Rybičková

Učil nás naslouchat srdcem

V pondělí 8. 2. 2010 se rodina, přátelé a odborná veřejnost ve Strašnické smuteční síni rozloučili s prof. PaedDr. Jaroslavem Herdenem, CSc., skromným člověkem, kterým však

² Při zpracování zprávy byly využity podklady připravené moderátory sekcí.

ve svém profesním životě představoval významnou osobnost české hudební pedagogiky. Jako profesor Pedagogické fakulty UK v Praze vychoval řadu studentů – budoucích učitelů hudební výchovy. Pod jeho vedením stoupala prestiž katedry hudební výchovy nejen v rámci Karlovy univerzity, ale i v celorepublikovém a mezinárodním kontextu. Díky jeho snaze byly na fakultě akreditovány nové studijní obory sbormistrovství a klavírní hra a katedře hudební výchovy bylo umožněno vést vědecké doktorské studium.

Jaroslav Herden byl obdivuhodně činorodý, vedle hudebních aktivit se prosadil též jako hudební skladatel (mezi sbormistry jsou oblíbené jeho drobné skladby např. sborník písní Hej, pane datle či Úpravy pro školní sbory). Neutuchající nadšení pro pedagogickou práci ho vedlo k založení tradice doškolovacích kurzů pro učitele z praxe. Jeho semináře v rámci tzv. Letní školy hudební výchovy, kterou po řadu roků vedl, oslovily stovky učitelů. Mnozí z nich se často na kurzy opakovaně vraceli, aby načerpali sílu, inspiraci a nové poznatky pro zkvalitnění své práce s dětmi.

Celoživotním tématem Jaroslava Herdena bylo hledání odpovědi na otázku, jak zpřístupnit posluchači hudební sdělení poslouchané skladby. Dlouhá léta připravoval v Českém rozhlasu hudební pořady věnované poslechu hudby ve škole. Brandýští milovníci vážné hudby si jistě vybaví nezapomenutelné okamžiky, kdy pan profesor na koncertech v Zámecké kapli dokázal svým sugestivním slovem vytvořit interpretům a posluchačům neopakovatelnou atmosféru. Jaroslav Herden měl obdivuhodný dar interpretovat hudební díla s odbornou erudicí, a přesto s velikou sdělností. Svým osobitým přístupem oslovoval odborníky z řad muzikologů, hudebních pedagogů, studentů i laické posluchače.

Poslechem hudby se prof. Herden důkladně zabýval jednak ve svých vysokoškolských učebnicích a skriptech (Hudba pro děti, Rozbor skladeb, Čítanka příkladů, Hudba jako řeč, Sémantická analýza atd.), ale též v autorsky osobitých didaktických a popularizačních publikacích. Herdenovo literární nadání se uplatnilo v „lidsky“ pojatých knihách srozumitelných široké veřejnosti (např. Hudební hodinky pro táty a maminky) i v učebnicích poslechu věnovaných dětem mladšího školního věku. Vypracoval osobitou koncepci pedagogicky řízeného poslechu hudby ve školních podmínkách. Jeho učebnice *My pozor dáme a posloucháme* a *navazující My pozor dáme* a nejen *posloucháme* jsou moderní didaktické materiály, které s oblibou využívají učitelé na ZŠ po celé republice. Herden zde vede učitele tak, aby ve spolupráci s žákem dospěli k přirozenému navázání kontaktu s hudebním dílem a k chápání hudby jako sdělení. Děti mohou hudbě nejen naslouchat, ale i zpívat a hrát, zmocnit se jí pohybem, přemýšlet o ní, vyjadřovat své pocity, názory, zkušenosti. Herdenovi vždy jde o navození přirozeného kontaktu dětí s hudbou, o společně prožité hudební chvíle. Učí děti vnímat svět sluchem a především srdcem. V odkazu Jaroslava Herdena nalezneme naplnění jeho celoživotního přesvědčení, že: „Hudba je řečí svého druhu, a je tedy možné se naučit jí porozumět.“

Čest jeho památce.

Alena Tichá